

Witold Marcoń

Autoreferat

Urodziłem się dnia 12 lipca 1962 r. w Myszkowie. Edukację szkolną pobierałem w miejscu zamieszkania. Maturę zdałem w 1981 r. w Liceum Ogólnokształcącym w Myszkowie. Studia historyczne odbywałem na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach w latach 1981-1986. Dnia 16 września 1986 r. obroniłem pracę magisterską pt. Instytut Śląski 1934- 1939 w Katowicach, którą napisałem pod kierunkiem Profesor Marii Wandy Wanatowicz. Później podjąłem pracę jako nauczyciel historii w Liceum Ogólnokształcącym im. mjra Henryka Sucharskiego w Myszkowie. Kontynuowałem badania naukowe pod kierunkiem Profesor M. W. Wanatowicz związane z integracją Górnego Śląska z Drugą Rzeczpospolitą. Uwieńczeniem tego była obrona rozprawy doktorskiej dnia 10 czerwca 2003 r. na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach pt. Rola ustawodawstwa ogólnopolskiego w procesie unifikacji województwa śląskiego z Drugą Rzeczpospolitą w latach 1922- 1939. Uzyskałem stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie historii. Od dnia 1 października 2004 r. pracuję na stanowisku adiunkta w Instytucie Historii Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Jestem zatrudniony w Zakładzie Historii XX w. Moje poszukiwania naukowe w dalszym ciągu dotyczą historii najnowszej. Unifikacja prawna województwa śląskiego z Drugą Rzeczpospolitą była niezwykle istotna na drodze zespolenia wszystkich regionów odrodzonego państwa polskiego. Ujednolicenie przepisów prawnych w województwie śląskim było i jest tematem moich badań naukowych w okresie międzywojennym. Niniejsze rozważania są przemyśleniami historyka, który zajmuje się dziejami śląskimi. Województwo śląskie zostało utworzone z dwóch obszarów: ze Śląska Cieszyńskiego należącego przedtem do państwa austriackiego oraz z Górnego Śląska wchodzącego uprzednio w skład państwa niemieckiego. Odrębność prawna tych obszarów nie mogła upaść autonomicznie z chwilą utworzenia jednego wspólnego województwa. Sejm Ustawodawczy Rzeczypospolitej Polskiej na swym 164 posiedzeniu plenarnym w dniu 15 lipca 1920 r. uchwalił ustawę konstytucyjną zawierającą statut organiczny województwa śląskiego nadający mu autonomię. Art.2 postanawiał, że dotychczasowe prawa i rozporządzenia, obowiązujące w dniu wejścia w życie statutu organicznego w granicach Śląska, pozostają w mocy nadal, o ile nie zostaną zmienione zgodnie z przepisami tego statutu. Śląsk Cieszyński został przyznany Polsce decyzją Rady Ambasadorów z dnia 28 lipca 1920 r. Suwerenność Polski nad górnośląską częścią województwa śląskiego datuje się od dnia 15 czerwca 1920 r. Statut organiczny wchodził w życie z dniem objęcia województwa śląskiego przez Rzeczpospolitą Polską w myśl art. 44 ust.2. Za moment ostatecznego jego wejścia w życie należy przyjąć datę 15 czerwca 1922 r. Na Śląsku Cieszyńskim obowiązywały przepisy polskich władz centralnych wydawane od dnia 28 lipca 1920 r. do dnia 15 czerwca 1922 r., o ile nie zostały później zmienione zgodnie z postanowieniami statutu organicznego. W górnośląskiej części województwa śląskiego przed zmianą suwerenności nie obowiązywał żaden polski przepis. Dopiero ustawa z dnia 16 czerwca 1922 r. rozciągnęła na Górny Śląsk szereg norm władz centralnych z konstytucją marcową na czele. Śląskie władze autonomiczne nie podejmowały we własnym zakresie na szerszą skalę rozwiniętej akcji w kierunku

ujednoczenia norm, obowiązujących na podległych im dwóch odrębnych obszarach prawnych. Unifikacja następowała prawie wyłącznie drogą zespolenia prawnego województwa śląskiego z całością państwa polskiego. Art. 4 statutu organicznego przyznawał szerokie kompetencje ustawodawcze dla Sejmu Śląskiego. Art. 4 statutu organicznego wyliczał te materie, które dla jednostki śląskiej mogły być unormowane wyłącznie w drodze ustawodawstwa autonomicznego, z wykluczeniem ustawodawstwa ogólnopolskiego. Art. 8 a statutu organicznego dawał Sejmowi Śląskiemu, jako regionalnemu organowi ustawodawczemu, możliwość wprowadzenia na polski Śląsk centralnych aktów prawnych. Wszelkie jego późniejsze nowelizacje lub nowe ustawy, wchodzące w miejsce przepisów pierwotnie rozciągniętych, automatycznie uzyskiwały moc obowiązującą na polskim Śląsku. W historiografii polskiej wskazuje się na fakt, że autonomia śląska stanowiła barierę w procesie unifikacji tego województwa z Drugą Rzeczpospolitą. Statut organiczny województwa śląskiego wszedł w życie w chwili zaistnienia rządów polskich na terenie tej jednostki administracyjnej. Określał on specyficzne zasady ustrojowe, przyznając jej autonomię w zakresie wielu dziedzin życia na Śląsku. Wyłączone były jedynie zagadnienia natury wojskowej, sprawy wewnętrzne i polityka zagraniczna. Poza wojewodą, którego mianował Naczelnik Państwa, a następnie Prezydent RP, statut organiczny ustanowił odrębny organ ustawodawczy- Sejm Śląski, Śląską Radę Wojewódzką, która pełniła funkcję organu wykonawczego Sejmu, a w pewnym sensie także rządu dzielnicowego oraz skarbu śląski. Szczególna rola do odegrania przypadła Sejmowi Śląskiemu, który był powoływany w drodze pięcioprzymiotnikowych wyborów na okres 5-letni. Miał on uchwalić ustawę o wewnętrznym ustroju województwa, z czego nigdy się nie wywiązał. Swoje uprawnienia ustawodawcze w zakresie języka urzędowego na Śląsku wykorzystywał w dużym stopniu. W podobny sposób swoje uprawnienia wykorzystywał do rozwiązania spraw dotyczących szkolnictwa, kwestii wyznaniowych oraz budżetu śląskiego. Do kompetencji Sejmu Śląskiego należał również coroczny wybór pięciu członków siedmioosobowej Śląskiej Rady Wojewódzkiej, którą kierował wojewoda, wchodzący z urzędu w jej skład razem z wicewojewodą. Realizacja budżetu należała do kompetencji wojewody i Śląskiej Rady Wojewódzkiej. Sejm Śląski mógł jedynie pośrednio wpływać na realizację uchwalonego przez siebie budżetu poprzez skład osobowy Śląskiej Rady Wojewódzkiej. Bardzo ważnym osiągnięciem autonomii śląskiej była zasada zabraniająca zmian, które mogłyby dotyczyć przepisów w ustawodawstwie socjalnym obowiązującym na Śląsku. Zmiany te bowiem mogłyby dotyczyć przepisów o ubezpieczeniu socjalnym, zaopatrzeniu inwalidów oraz wdów i sierot. Dysponowanie własnym skarbem śląskim, który nie podlegał państwowej administracji skarbowej stwarzało możliwości prowadzenia samodzielnej działalności w zakresie gospodarki rolnej, organizacji zakładów użyteczności publicznej oraz prowadzenia robót publicznych. Pozwalało to w pewnym stopniu łagodzić skutki nasilającego się bezrobocia. Samorząd śląski miał wyjątkowe uprawnienia w skali kraju. Jednak należy pamiętać o ograniczeniach w jego działalności w części górnośląskiej województwa. Wynikały one bowiem z obowiązywania na tym terenie przepisów konwencji genewskiej w latach 1922- 1937. Zawarte w niej przepisy dotyczące ochrony mniejszości narodowej oraz narzucane ograniczenia w zakresie wyłączenia i zmian w obrębie tzw. praw nabytych praktycznie nie pozwalały na prowadzenie bardziej aktywnej polityki w stosunku do wielkiej własności ziemskiej i przemysłu ciężkiego Górnego Śląska, które

znajdowały się w rękach chronionych przez konwencję genewską Niemców Śląskich. Funkcjonowanie autonomii śląskiej utrudniały komplikacje prawne w wielu dziedzinach życia. Były one następstwem odmienności rozwojowej cieszyńskiej i górnośląskiej części województwa śląskiego. Wniosły one do życia politycznego, gospodarczego i społecznego własne rozwiązania organizacyjno- prawne oraz tradycje, które z dużym oporem ulegały przekształceniu. Wyżej wymienione czynniki nie sprzyjały realizacji założeń statutu organicznego. Autonomia śląska spowodowała, że Górny Śląsk wyraźnie podniósł swój standard cywilizacyjny i że skrępowany jej przepisami skutecznie przeciwstawiał się licznym na nią zamachom. Nie dotrwała ona do końca co prawda w tej postaci, w jakiej ją przed 90 laty uchwalono w Sejmie Ustawodawczym. Oskubywano ją w ciągu tych kilkunastu lat, do czego przyczyniły się także walki partyjne na polskim Śląsku, osłabiając możliwości ustawodawcze dane Sejmowi Śląskiemu. Faktem jest, że dzięki autonomii śląskiej województwo to nawet w porównaniu z tak dobrze administrowanymi i na ogół zamożnymi województwami, jak lwowskie czy poznańskie, operowało największymi sumami, umiejętnie je wykorzystywało, nawet mogło sobie w 1928 r. pozwolić na pożyczkę amerykańską, przeznaczając ją na budowę dróg, kolei oraz szkół. Oczywiście autonomii tej zazdrozczono Śląskowi, zwłaszcza tuż za granicami w województwach: kieleckim i krakowskim. Od czasu do czasu pojawiały się zamiary poszerzenia obszaru województwa śląskiego o biedniejszych sąsiadów, ale wątpliwym było, czy udałoby się ustawowo tak rozciągnąć parasol autonomii. Z kolei ekipa wojewody Michała Grażyńskiego w latach 1926- 1939, która na sile autonomii śląskiej budowała swój prestiż w polskim świecie politycznym, wcale nie była jej zyczliwa, tak drażnił ją sam Sejm Śląski. Autonomiczny parlament w ciągu siedemnastoletniej działalności w latach 1922- 1939 wykazywał tendencje do ujednoczenia obowiązującego na Śląsku ustawodawstwa z prawem regulowanym przez władze warszawskie. Funkcjonujący po dziś dzień stereotyp, że autonomia stanowiła barierę w procesie zarówno integracji formalnej, jak i świadomościowej, nie jest bezpodstawny. Istotnie Sejm Śląski mając rozległe kompetencje ustawodawcze pogłębiał istniejącą mozaikę przepisów prawnych, stanowił barierę dla upowszechniania się prawodawstwa ogólnopolskiego na Górnym Śląsku. W tym kierunku oddziaływała także konwencja genewska przedłużająca czas obowiązywania wielu aktów prawnych z czasów panowania niemieckiego. Po stronie polskiej konwencja ta oceniana była jako bariera w procesie integracji wschodniej części Górnego Śląska z państwem polskim. Mało akcentowany jest fakt, że podkreślała ona konieczność dostosowania ustroju i form organizacyjnych poszczególnych podmiotów do nowych warunków politycznych, że uzależniała zachowanie jedności podmiotowej obu części Górnego Śląska od utrzymania się tych samych formalno- prawnych warunków. To ostatnie zastrzeżenie stawiało często pod znakiem zapytania całą ideę układu genewskiego. Ponadto lektura „ Dziennika Ustaw Śląskich” wskazuje i na inne zjawiska, a mianowicie, że Sejm Śląski (miniatura Sejmu RP wyłaniana na podstawie tej samej ordynacji wyborczej) często akceptował ustawy ogólnopolskie (tam, gdzie pozwalała na to konwencja genewska), korzystał także z centralnych wzorców legislacyjnych. Ponadto luki i niejasności w przepisach statutu organicznego i konwencji genewskiej wykorzystywane były zarówno przez władze ogólnopolskie, jak i lokalne do upodobnienia stosunków prawnych na Górnym Śląsku do całego kraju. Pozwalały na to szerokie uprawnienia jakie miał wojewoda w tej jednostce administracyjnej. Wojewodowie śląscy, a zwłaszcza Michał Grażyński, działali aktywnie na

rzecz włączenia autonomicznego organizmu w struktury ogólnopaństwowe. Grażyński wielokrotnie wykorzystywał luki w statucie organicznym w celu jego obchodzenia, wprowadzał centralne regulacje w drodze zarządzeń i okólników na teren województwa śląskiego. Tym samym mały lokalny organizm społeczny, jakim było województwo śląskie, zaczął upodabniać się pod względem prawnym do dużego, ogólnopaństwowego. Nie oznacza to jednak, że Sejm Śląski nie bronił swej odrębności i niezależności. Świadczyć o tym może szereg dziedzin życia, w zakresie których Sejm Śląski nie wyraził zgody na rozciągnięcie na teren autonomicznego województwa mocy obowiązujących ustaw wydanych przez prawodawcę centralnego. Zdarzało się, że parlament śląski pierwszych trzech kadencji w latach 1922- 1935 bronił zasad zawartych w statucie organicznym. Ważną rolę w unifikacji autonomicznego organizmu z państwem polskim odegrał sanacyjny czwarty Sejm Śląski w latach 1935- 1939, pozbawiony opozycji. Jednakże mimo tego rodzaju prac legislacyjnych lokalnego parlamentu, przegląd działalności tego organu daje świadectwo, że nie ujawniła się żadna silniejsza tendencja do stworzenia odrębnego śląskiego ustawodawstwa oraz do wykorzystania praw, których następstwem mogłoby być przeszkodzenie zbyt szybkiej recepcji ogólnopolskich aktów prawnych. Jak wykazała analiza materiału ustawodawczego, Sejm Śląski nie zawsze korzystał ze swych uprawnień legislacyjnych, oczekując na odpowiednie regulacje państwowe, z których szereg zostało w całości lub z drobnymi zmianami recypowanych. Bardzo często dochodziło do sytuacji, w których zagwarantowane w statucie organicznym uprawnienia Sejmu Śląskiego przechodziły w dużym stopniu na Sejm RP. W ten sposób szereg dziedzin, mimo że ustawowo mogło być regulowanych przez władze autonomiczne, normowane były przez centralne. Lektura druków sejmowych, sprawozdań stenograficznych z posiedzeń parlamentu regionalnego i „Dziennika Ustaw Śląskich” pozwala wyróżnić w jego pracy szereg ustaw, które wydano w oparciu o bierne kompetencje. Stwarza to jednocześnie plastyczny obraz ukazujący zakres i skalę nasilenia dążeń integracyjnych wszystkich czterech kadencji Sejmu Śląskiego, funkcjonującego w ramach autonomicznego województwa. Zaznaczyć tutaj należy, że różnorodne były względy, które decydowały o recepcji na ten teren praw ogólnopolskich. Obok względów unifikacyjnych, które w rozważaniach wydają się być podstawowymi, wyróżnić można chęć ustawodawcy lokalnego, w przypadku nie istnienia odnośnej ustawy śląskiej, do zapelnienia luki prawnej przez akt prawny państwowy. Istotnym wydaje się fakt, że dla autonomicznego ustawodawcy niejednokrotnie decydującym o ujednoczeniu prawa była atrakcyjność i wartość dla tej jednostki administracyjnej wzorów ogólnopolskich. Świadczyć o tym może cały szereg aktów prawnych przejmowanych na ten teren w formie niezmienionej, wydanych w postaci ustawy Sejmu Śląskiego wyrażającej zgodę na obowiązywanie tutaj ustawy parlamentu Drugiej Rzeczypospolitej, jak i wykorzystywanie przez autonomiczny Sejm tylko niektórych artykułów i przepisów z regulacji ogólnokrajowej. Wszystkie te poczynania Sejmu Śląskiego świadczyły, że w autonomicznym województwie pamiętano wciąż o tym, że zawsze Śląsk Cieszyński i Górny Śląsk stanowiły nieodłączną część państwa polskiego i w zakresie ustawodawstwa w ciągu siedemnastu lat istnienia województwa śląskiego starano się realizować politykę unifikacyjną. W okresie 17- letniego funkcjonowania śląski parlament wyraził zgodę na wejście na ten obszar 28 centralnych aktów prawnych w oparciu o bierne kompetencje art.8 a statutu organicznego. Warto zaznaczyć, że na teren autonomicznego organizmu rozciągnięto w ten sposób ogólnopolskie regulacje z zakresu: górnictwa, handlu,

hutnictwa, przemysłu, rzemiosła a nawet prawa pracy i rolnictwa. W latach dwudziestych wprowadzono tylko 5 ogólnopolskich aktów prawnych z tego zakresu. Większość centralnych regulacji w oparciu o bierne kompetencje art.8 a statutu organicznego wprowadzono do tej jednostki administracyjnej w latach trzydziestych. Wówczas przyspieszono proces unifikacji województwa śląskiego z państwem polskim. Najwięcej 9 takich rozwiązań legislacyjnych śląski parlament dokonał w 1933 r. Szczególnie praca III i IV Sejmu Śląskiego w tej materii zmierzała do integracji z całym krajem. Niewątpliwie na stanowisko parlamentu lokalnego miał wpływ działacz sanacyjny Włodzimierz Dąbrowski, który jako przewodniczący komisji prawniczej drugiego, trzeciego i czwartego Sejmu Śląskiego dążył do ujednoczenia przepisów w województwie śląskim z Drugą Rzeczpospolitą. W bieżącym roku ukazała się w Krakowie książka mojego autorstwa „Włodzimierz Dąbrowski 1892- 1942. Biografia polityczna”. Biografistyka ma ogromne znaczenie w ogólnym rozwoju świadomości historycznej społeczeństw i w kształtowaniu wiedzy o przeszłości relacjonującej życie poszczególnych osób, których wkład w zachodzące przemiany był wyjątkowy i znaczący. Włodzimierz Dąbrowski związany z terenem Śląska Cieszyńskiego od urodzenia, swymi działaniami w pierwszej połowie XX wieku pozostawił trwale ślady na tym obszarze. Istotną rolę odegrał jako prawnik i poseł Sejmu Śląskiego drugiej, trzeciej i czwartej kadencji w latach 1930 - 1939 w województwie śląskim. Dlatego podjęty w biografii temat posiada nie tylko naukowe, ale i społeczne uzasadnienie, ponieważ nigdy też nie został opracowany w formie naukowej syntezy. Jak wykazała analiza przepisów statutu organicznego, integracja ustawodawcza nie zawsze była następstwem samodzielnych działań parlamentu śląskiego. Dużą rolę odegrały tutaj możliwości, jakimi dysponowały władze centralne oddziaływujące na ustawodawstwo śląskie. Możliwości te zagwarantowane w artykułach statutu organicznego pozwalały interweniować w momencie, gdy Sejm Śląski prowadził politykę zbyt widocznych odrębności w sferze ustawodawstwa, przyczyniając się tym samym do stopniowej unifikacji prawa śląskiego z ogólnopolskim. Zjawisko to występowało zaraz po utworzeniu województwa śląskiego. Tą linię reprezentowały władze przedmajowe. Obóz sanacyjny po 1926 r. kontynuował dążenia do unifikacji kraju. Reprezentant rządu w autonomicznym organizmie - wojewoda Michał Grażyński zmierzał do pełnej integracji tej dzielnicy z państwem polskim. Poza statutowo uregulowanymi środkami wpływu władz warszawskich, znajdowały się również i takie, których regulacja na tym terenie wynikała wyłącznie z woli Sejmu Śląskiego. Analiza tych sytuacji pozwala w pewien sposób określić, na ile ta wola śląskiego parlamentu nastawiona była na realizację zamierzeń władz centralnych, na ile zaś starano się tego unikać. Sejm Śląski, funkcjonujący w autonomicznym województwie, w pokaźnej części swej pracy, realizował ustawodawstwo zbliżone lub identyczne z obowiązującym w pozostałej części kraju. Działalność legislacyjna śląskiego parlamentu była jednym z czynników integrujących autonomiczne województwo z Drugą Rzeczpospolitą. Integracja ta odbywała się w zakresie różnorodnych dziedzin, przy czym była procesem stopniowym, trwającym do końca funkcjonowania Sejmu Śląskiego. Do 1939 r. następowało powolne scalanie ziem, które do niedawna znajdowały się pod władzą różnych państw zaborczych, w których życie regulowane było przez niejednolite ustawodawstwo. Sejm Śląski w okresie kilkunastoletniej działalności przyczynił się do wyrugowania sporej części obcych norm prawnych, zastępując je ustawami śląskimi, a także ogólnopolskimi. Konsekwencją tych kroków stało się ściślejsze zespolenie ziem, które przez wieki odgradzone

od siebie były granicą, a teraz mogły realizować jednolite ustawodawstwo prawne. W ten sposób następowało także niwelowanie barier wewnątrzwojewódzkich, istniejących wskutek różnych dróg rozwojowych obu części Śląska, tworzących autonomiczne województwo. Lokalny parlament rozciągając na obszar górnośląskiej części województwa centralne akty prawne, powodował jednocześnie zbliżenie jej do Śląska Cieszyńskiego, gdzie w odróżnieniu od części górnośląskiej, obowiązywało prawo ogólnopolskie. Taka bariera hamująca występowała do 15 lipca 1937 r. w postaci konwencji genewskiej, która utrudniała proces unifikacji. Po tym dniu znacznie przyspieszono integrację wewnątrzwojewódzką i tym samym z całym państwem polskim. Zmierzch konwencji genewskiej przyczynił się do ujednoczenia aktów prawnych, które obowiązywały zarówno w części cieszyńskiej i górnośląskiej. Bez żadnych barier wydawano kolejne ustawy bądź dekrety prezydenta RP, które miały na celu unifikację państwa polskiego z autonomicznym województwem śląskim. W ciągu dwóch lat, tj. od 16 lipca 1937 r. do 1 września 1939 r. znacznie zmniejszono dystans na drodze do pełnej integracji prawnej tego województwa z obszarem Drugiej Rzeczypospolitej. W ten sposób wprowadzono do autonomicznego organizmu centralne regulacje z następujących dziedzin: cztery ustawy z zakresu rolnictwa i jedną dotyczącą przepisów o języku urzędowym sądów, prokuratur i notariuszy obowiązujących na terenie województw: pomorskiego, poznańskiego i śląskiego. Lokalny prawodawca zaś przyjął dwie ustawy o organizacji Ewangelickiego Kościoła Unijnego na Górnym Śląsku, jeden akt prawny o języku urzędowym władz i urzędów administracyjnych w województwie śląskim oraz ustawę o scalaniu gruntów. Bardzo ważne także zmiany nastąpiły po upływie obowiązywania konwencji genewskiej w szkolnictwie autonomicznego organizmu poprzez wprowadzenie ustawy Jędrzejewiczowskiej z 1932 r. Bardzo ważną rolę w tym okresie w dziele integracji autonomicznego organizmu z państwem polskim odegrała Śląska Rada Wojewódzka kierowana przez wojewodę śląskiego. Przygotowała ona projekty ustaw służące unifikacji województwa śląskiego z całym krajem. Czwarty Sejm Śląski składał się z działaczy sanacyjnych, brak było w nim opozycji. Po zniknięciu bariery, jaką okazała się konwencja genewska, zrobiono dużo na drodze ku pełnej integracji w wielu dziedzinach z państwem polskim w tak krótkim czasie. Posłowie sanacyjni zmierzali w pracach legislacyjnych w kierunku zmniejszenia różnic, które wynikały z funkcjonowania mozaiki przepisów w części cieszyńskiej i górnośląskiej województwa. Dążono do scalenia dwóch części województwa autonomicznego pod względem prawnym. Obóz sanacyjny (wojewoda i parlamentarzyści czwartego Sejmu Śląskiego) generalnie byli zwolennikami unifikacji z obszarem Drugiej Rzeczypospolitej województwa autonomicznego z zachowaniem pewnych odrębności, wynikających ze specyfiki terenu, np. gospodarczych, kulturalnych i socjalnych. Proces unifikacji województwa śląskiego z państwem polskim nie został zakończony. Przerwał go wybuch drugiej wojny światowej we wrześniu 1939 r. Unifikacja prawna województwa śląskiego z Drugą Rzeczypospolitą nie była łatwym przedsięwzięciem. Utrudniało to, że Śląsk Cieszyński należał wcześniej do państwa austriackiego, a Górny Śląsk wchodził w skład państwa niemieckiego. Autonomiczny Sejm Śląski jako regionalny organ ustawodawczy niwelował różnice w przepisach pomiędzy Śląskiem Cieszyńskim a Górnym Śląskiem. Ten parlament lokalny zmierzał do ujednostajnienia aktów prawnych w województwie śląskim z państwem polskim. W odrodzonej Polsce, powstałej z terenów należących do trzech różniących się mocno

państw zaborczych: Austrii, Niemiec i Rosji, unifikacja różnych dziedzin życia w stopniu umożliwiającym funkcjonowanie państwa nie była zadaniem łatwym, toteż mimo dużego postępu nie została zakończona do wybuchu drugiej wojny światowej. Nasuwa się pytanie, jak ta sprawa przedstawiała się w województwie śląskim, które posiadało autonomię, a w jego części górnośląskiej przez pierwsze 15-letnie polskiej suwerenności obowiązywała polsko-niemiecka konwencja genewska, mająca na celu utrzymanie ciągłości życia społeczno-gospodarczego na polskiej i niemieckiej części podzielonego Górnego Śląska, w części najintensywniej nasyconej infrastrukturą komunalną, komunikacyjną i przemysłową oraz strukturą narodowościową i społeczną mieszkańców. Jestem autorem opracowania: „Autonomia śląska 1922-1939 (wybrane zagadnienia)”, wydanego w Toruniu w 2009 r. Badacze zwracali uwagę, że zarówno autonomia śląska i konwencja genewska stanowiły barierę w procesie unifikacji województwa śląskiego z Drugą Rzeczpospolitą. W związku z tym nasuwa się pytanie, jakimi drogami prawnymi przedostawały się na obszar autonomicznego województwa liczne ogólnopolskie przepisy. Jakie instytucje i siły polityczne wspierały działanie idące w tym kierunku, jakie były im przeciwne i dlaczego? W historiografii polskiej nacisk położony został na działalność legislacyjną Sejmu Śląskiego, pominięto inne możliwości, dla których podstawy prawne stwarzały autonomia i konwencja genewska, a także pozastatutowe tendencje znajdujące wyraz w biernej akceptacji ustaw ogólnopolskich. W dotychczasowej literaturze historycznej brakowało pełnej rejestracji tych ustaw i okoliczności ich wprowadzenia na teren województwa śląskiego. Tę lukę stara się wypełnić praca mojego autorstwa „Unifikacja województwa śląskiego z II Rzeczpospolitą”, która ukazała się w Toruniu w 2007 r. Proces unifikacji prawnej województwa śląskiego z Drugą Rzeczpospolitą do tej pory nie doczekał się opracowania naukowego. Przeprowadziłem gruntowną kwerendę obejmującą źródła publikowane: Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, Dziennik Ustaw Śląskich, sprawozdania stenograficzne Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i Sejmu Śląskiego oraz prasę, bogaty zestaw źródeł archiwalnych i literatury dotyczącej specyficznego usytuowania województwa śląskiego. Istotnie Sejm Śląski mając rozległe kompetencje ustawodawcze, pogłębiał istniejącą mozaikę przepisów prawnych, stanowił barierę dla upowszechnienia się prawodawstwa ogólnopolskiego w autonomicznym organizmie. W tym kierunku oddziaływał układ genewski, przedłużający czas obowiązywania wielu aktów prawnych z okresu panowania niemieckiego. Po stronie polskiej układ ten oceniany był jako ograniczenie procesu integracji wschodniej części Górnego Śląska z państwem polskim. Mało akcentowany jest fakt, że konwencja genewska podkreślała konieczność dostosowania ustroju i form organizacyjnych poszczególnych podmiotów do nowych warunków politycznych, że uzależniała zachowanie jedności podmiotowej obu części Górnego Śląska od utrzymania się tych samych formalno-prawnych warunków. Lektura druków sejmowych, sprawozdań stenograficznych, Dziennika Ustaw Śląskich, wskazuje i na inne zjawiska obrazujące pracę śląskiego parlamentu. Sejm Śląski będący miniaturą Sejmu RP wyłaniany był na podstawie tej samej ordynacji wyborczej. Często akceptował ustawy ogólnopolskie, tam gdzie pozwalała na to konwencja genewska oraz korzystał z centralnych wzorców legislacyjnych. Luki i niejasności w przepisach statutu organicznego i układu genewskiego wykorzystywane były przez władze ogólnopolskie i lokalne do upodobnienia stosunków prawnych województwa śląskiego do całego kraju. Pozwalały na to szerokie uprawnienia,

jakie posiadał wojewoda śląski w tej jednostce administracyjnej. Województwo śląskie zaczęło się upodabniać pod względem prawnym do całego kraju. Przegląd działalności autonomicznego parlamentu daje świadectwo, że nie ujawniła się żadna silniejsza tendencja do stworzenia odrębnego śląskiego ustawodawstwa oraz do wykorzystania praw, których następstwem mogłoby być przeszkodzenie zbyt szybkiej recepcji ogólnopolskich aktów prawnych. Sejm Śląski nie zawsze korzystał ze swych uprawnień legislacyjnych, oczekując na odpowiednie regulacje państwowe, z których szereg zostało w całości lub z drobnymi zmianami recypowanych. Bardzo często dochodziło do sytuacji, w której zagwarantowane w statucie organicznym uprawnienia Sejmu Śląskiego przechodziły na Sejm RP. Dlatego szereg dziedzin, które ustawowo mogły być regulowane przez władze autonomiczne normowane były przez centralne. Unifikacja prawna nie zawsze była następstwem samodzielnych działań Sejmu Śląskiego. Dużą rolę odgrywały możliwości, jakimi dysponowały władze centralne oddziaływujące na ustawodawstwo śląskie. Lokalny parlament rozciągając na obszar górnośląskiej części województwa centralne akty prawne, powodował jednocześnie zbliżenie jej do Śląska Cieszyńskiego, gdzie w odróżnieniu od części górnośląskiej obowiązywało prawo ogólnopolskie. W związku z włączeniem jesienią 1938 r. Zaolzia do autonomicznego organizmu wprowadzono na ten teren zarówno śląskie, jak i ogólnopolskie akty prawne. Proces unifikacji autonomicznego organizmu z obszarem II RP nie został co prawda zakończony, ponieważ przerwał go wybuch drugiej wojny światowej, jednakże został znacznie zaawansowany. Oprócz uciążliwej kwerendy źródeł pewną trudność sprawiała mi interpretacja aktów prawnych, takich jak statut organiczny i konwencja genewska. Mimo, iż wielu współczesnych historyków prawa na ten temat pisało, pominięto szereg przepisów, które dawały możliwość wprowadzania na teren Górnego Śląska bądź całego województwa przepisów ogólnopolskich. Zwracali na to uwagę prawnicy okresu międzywojennego. Ich interpretację można było jednak znaleźć często w przypadkowych artykułach. W dalszym ciągu zajmuję się problematyką związaną z integracją Śląska z państwem polskim.